

## 1773 Det store mannefall

Før i tiden visste en at "svartår" kom med jevne mellomrom. En gjorde sine forberedelser. La til sides – hadde sine alternativer. Men av og til ble "svartåret" for svart eller de kom for tett. Slike erfaringer ga grobunn for spesielle tradisjonsfortellinger. Disse ble fortalt videre til ungene i hensikt å være opplysende – gi råd – forberede de på det verste. Allerede tidlig gjorde folk seg fortrolige med tanken på døden og begynte alt som ung å gjøre foranstaltninger til sin egen likferd. Foreldrene skaffet liklaken til sine barn mens de var små, og til døtrenes utstyr hørte ofte et par "likåklær" og "krossklæde". Den skjorta som jenta sydde til sin brudgom, ble etter bryllupet lagt bort for å gjøre tjeneste som hans likskjorte. Det hendte også at menn snekret seg ei likkiste i sine beste år, og de gamle kunne ha stående malt og humle til sin egen likferd. Alle visste at døden kunne komme når som helst, og det gjaldt å være forberedt.

Året 1773 var noe spesielt i Stjørdal prestegjeld. Da var det svært mange som døde, langt flere enn det som var "vanlig". Nå er det klart at diverse tall på 1700-tallet ble noe "merkbare". Det skyldes ulike forhold, blant annet at det først rundt 1721 ble vanlig å registrere alle innbyggere gjennom dåp og død. 140 år sammenhengende ufred med Sverige som hovedaktør, satte sine merker i generasjoner fremover også her til lands, og fremkalte ulike "uår". Det var ikke uvanlig at de fleste familier mistet svært mange av sine barn, og mindretallet blant de voksne kunne påregne å passere de femti.

Ekteparet John Halvorsen Håve og Guru Markusdatter Hofstad på Hjelsvold, gift i 1736, fikk barn som alle nok må sies å ha dødt heller unge. Sønnen Halvor døde i juni 1773, knapt 37 år gammel. Markus ble kun 3 år. Deretter fikk de Ingeborg, som ble gravlagt 1. november i 1770 – 29 år gammel. Så kom en ny Markus. Han ble gravlagt den 14. mars 1773 – også han 29 år gammel. Han ble faktisk gravlagt samme dag som sin egen mor. I 1747 fikk gårdfolket på Hjelsvold en sønn, Johan. Han døde to år senere. Til slutt fikk de sønnen Thomas i 1752. Han døde i januar 1779 - 27 år.

La denne familien representere en "typisk" utvikling på den tiden. Ser en på flere av "ungene" ser en at de døde i en alder som ga som resultat at de selv hadde stiftet familie. Dette medførte så at det satt tilbake en enke eller enkemann, som i sin tur raskt giftet seg på nytt. Resultatet var at mange giftet seg flere ganger, samt uttrykket "mine, dine og våre" nok ikke er et enestående resultat av kun våre dagers utvikling. Den gangen var det døden som kom for tidlig på besøk, i dag er det nok som oftest skilsmisser som er årsaksforholdet.

Uår og sykdommer førte til at folkemengden gikk ned på 1700-tallet. Det var flere som døde enn som ble født både i 1725, 1738 og 1766. I 1742 døde 300 mennesker mens det ble født kun 117. Folketallet gikk altså ned med ca 200 på ett år. Det fikk store følger. Men verst var likevel 1773. Etter froståret 1772 førte sulten til at folk generelt ble svakere, og da "smittsom blodgang" (dysenteri) kom året derpå medførte det at hele 442 døde, mens det ble født 121. I overkant av 10 % av befolkningen i bygdene i Stjørdalen døde på ett år. Det fortelles at fra



gården Gravold ble det samme dag kjørt 8 lik til Værnes kirke. Gjennom flere såkalte 10-årsbolker steg ikke folketallet. Dette for det meste som et resultat av smittsomme sykdommer som fikk godt vekstgrunnlag gjennom sult og uår. Når vi så vet at første del av århundret, gjennom krig og Armfeldts innfall, resulterte i at 392 døde i Stjørdalsbygdene i 1719, mens kun 52 ble født, - sier det seg selv at århundret som helhet satte på nytt trønderbygdene tilbake. Tradisjonen vet å fortelle om folk som sultet i hjel, og om folk som spiste seg i hjel når de helt utsultet fikk tak i mat.